

Służby specjalne Estonii

21 listopada 2008

Mówiąc i pisząc o służbach specjalnych, jako przykłady przywołujemy zazwyczaj te najbardziej znane nam instytucje – amerykańską CIA, rosyjską FSB czy GRU, brytyjskie MI5 czy izraelski Mossad. Warto jednak przyjrzeć się ciekawej historii, strukturze, zadaniom i problemom służb specjalnych Estonii.

Już kilka dni po odzyskaniu przez Estonię niepodległości i utworzeniu pierwszej republiki, 24 lutego 1918 roku, w ramach połączonego sztabu estońskich sił zbrojnych powstał II Departament (tzw. J2), który miał zajmować się wywiadem i kontrwywiadem. Objął on swoim działaniem nie tylko Estonię, ale także terytorium sąsiedniej Łotwy [1].

Policja Bezpieczeństwa Estonii (Kaitsepolitseiamet – KAPO) powstała na mocy rządowego dekretu z 12 kwietnia 1920 a rozpoczęła działalność 1 maja. Inicjatorem jej powstania był minister spraw wewnętrznych Alexander Hellat. Pierwszym szefem KAPO został kapitan Helmut Veem. Głównymi zadaniami Policji Bezpieczeństwa było utrzymanie konstytucyjnego porządku w kraju, zwalczanie przestępstw a także zadania natury wywiadowczej i kontrwywiadowczej. Policja starała się zapobiegać przewrotom oraz nadzorowała komunistyczne, ultraprawicowe i ultramonarchistyczne podziemie w Estonii [2] Udało się jej, między innymi, zapobiec planowanemu na 1 grudnia 1924 r. coup d'état.

Po aneksji Estonii przez ZSRR w 1940 roku ponad 90% pracowników Policji Bezpieczeństwa zostało zabitych lub zesłanych na Syberię, a samą instytucję zlikwidowano. Władza radziecka przyniosła ze sobą kontrolę NKWD, a także KGB, które zajęło się m.in. wywrotową działalnością polityczną, przestępstwami gospodarczymi na wysoką skalę, „bandytyzmem”, sabotażem czy masowymi rozruchami. Estoński KGB miał strukturę

podobną do jego radzieckiego odpowiednika. Wydział I odpowiadał za wywiad, Wydział II za kontrwywiad i kontrolę cudzoziemców w Estonii, Wydział IV zwalczał „bandytyzm” i przejawy oporu a Wydział V badał ruchy wolnościowe i prasę. W Estonii nie stacjonowały oddziały OMON (Milicji Specjalnego Przeznaczenia), które zostały użyte do tłumienia niepokojów społecznych w sąsiedniej Łotwie i Litwie. Brak także dowodów na działalność jednostek specjalnych Alfa czy Vypel podporządkowanych KGB i GRU [3]. Estońskie KGB zostało oficjalnie rozwiązane 1 grudnia 1991 roku. Większość jego archiwów trafiła do Moskwy.

Już kilka dni po ogłoszeniu niepodległości estońskie władze ponownie utworzyły Służbę (Radę) Policji Bezpieczeństwa. Weszła ona w skład policji państwowej jako jeden z jej departamentów. 18 Czerwca 1993 r. uzyskała ona natomiast status niezależnej instytucji podległej Ministerstwu Spraw Wewnętrznych.

Niepodległa Estonia zastosowała bardzo surowe kryteria rozliczania się z przeszłością. Żaden z pracowników radzieckich służb specjalnych nie miał prawa ubiegać się o pracę w tworzonych od nowa strukturach bezpieczeństwa.

Ustawa o Instytucjach Bezpieczeństwa (est. Julgeolekuasutuste seadus), przyjęta 20 grudnia 2000 r. zmieniła status Służby (Rady) Policji Bezpieczeństwa z jednostki stricte policyjnej na jednostkę służącą zapewnieniu bezpieczeństwa państwa. Według powyższego aktu estońskie służby specjalne składają się z 2 instytucji [4]:

– Służby (Rady) Informacji (est. Teabeamet), do której głównych zadań należy zbieranie i przetwarzanie informacji o innych państwach, czynnikach czy wydarzeniach, które są istotne dla bezpieczeństwa Estonii, jej instytucji a także sił zbrojnych oraz tworzenia polityki obronnej, zagranicznej i ekonomicznej; działania kontrwywiadowcze mające na celu zapewnienie ochrony przedstawicielstw i sił zbrojnych za

granicą a także zapewnienie i zabezpieczenie łączności między najważniejszymi instytucjami w państwie Rada Informacji podlega Ministerstwu Obrony. Jej struktura jest utajniona. Na czele Służby stoi Tarmo Türkson.

– Służby (Rady) Policji Bezpieczeństwa (est. Kaitsepolitseiamet), do której głównych zadań należy zbieranie i przetwarzanie informacji dotyczących działań mających na celu zmianę konstytucyjnego porządku lub integralności terytorialnej Estonii, zapobieganie i zwalczanie działań wywiadowczych przeciwko państwu, ochrona tajemnic państwowych, zwalczanie przestępstw i wykroczeń a także prowadzenie dochodzenia przygotowawczego, w sprawach, co do których Służba ma kompetencje śledcze. Są to m.in.: zbrodnie przeciw ludzkości, szpiegostwo, terroryzm, propaganda wojenna, dyskryminacja narodowa, rasowa czy religijna, ujawnienie tajemnic państwowych, korupcja czy znieważenie godła i flagi narodowej. Służba prowadzi także postępowanie dopuszczające osoby do tajemnic państwowych [5]. W Służbie pracują osoby młode, średnia wieku wynosi zaledwie 34 lata. Ponad 65% funkcjonariuszy posiada wyższe wykształcenie [6]. Na czele Służby Policji Bezpieczeństwa stoi Narodowy Komisarz Policji Bezpieczeństwa. Jest nim obecnie Aldis Alus. Podlegają mu 2 departamenty w centrali w Tallinie oraz 4 departamenty regionalne w Tallinie, Tartu, Kohtla-Järve i Pärnu oraz oddziały w Võru i Narwie.

Obie służby są koordynowane przez rządowy Komitet Bezpieczeństwa, w którego skład wchodzi premier oraz ministrowie sprawiedliwości, obrony, finansów, spraw wewnętrznych i spraw zagranicznych. Kontrolę nad służbami pełni Komitet Nadzoru nad Służbami Bezpieczeństwa w Riigikogu [7].

Estońskie służby specjalne, podobnie jak ich łotewskie i litewskie odpowiedniki, borykają się dziś z kilkoma głównymi problemami. Po pierwsze jest to stała obecność rosyjskich służb specjalnych w regionie Morza Bałtyckiego. Republiki

bałtyckie zawsze były w strefie zainteresowań Rosji. Od początku odzyskania niepodległości głośno było o wydalaniu rosyjskich dyplomatów podejrzanych o szpiegostwo, penetrowaniu przez GRU czy SVR partii politycznych czy grup reprezentujących mniejszość rosyjską, wreszcie o działaniu dużych rosyjskich firm na terenie republik bałtyckich i ich wpływie na politykę wewnętrzną kraju [8].

W ostatnim czasie można było zaobserwować wzmożoną działalność rosyjskich służb specjalnych w związku z zamieszkami wywołanymi w Tallinie z powodu przeniesienia pomnika Żołnierza z Brązu z centrum miasta na cmentarz wojskowy. Służby musiały również zmierzyć się z prowadzonymi na szeroką skalę cyberatakami wymierzonymi w krytyczną infrastrukturę państwa, sieci bankowe, serwery rządowe oraz serwisy internetowe głównych estońskich gazet. Cyberataki miały być masowym odwetem za przeniesienie rosyjskiego pomnika.

Raport Służby (Rady) Policji Bezpieczeństwa za 2006 rok wśród głównych wyzwań wymienia także kampanię dezinformacyjną prowadzoną przez rosyjskie media, NGO i instytucje rządowe, problemy z korupcją, działalność grup głoszących ekstremistyczne poglądy czy zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego. Według KAPO, Rosja miała nawet próbować wysłać bogatego i cieszącego się autorytetem biznesmena Andrieja Filatova do Estonii, by stał się on politycznym przywódcą rosyjskojęzycznej mniejszości – tak jak stało się to z Viktorem Uspaskichem na Litwie [9]. Niewyjaśniona do końca jest także rola byłych współpracowników KGB (czy później rosyjskiego wywiadu) w życiu społecznym i politycznym Estonii. Większość archiwów komunistycznych służb bezpieczeństwa trafiła do Moskwy, trudno jest zatem wykryć kto, i w jakim stopniu współpracował z tymi służbami. Niemniej, od czasu do czasu, władze Estonii decydują się na publikację list osób, których działalność szpiegowska została udowodniona [10].

„W Estonii stale udaje się zauważyć następującą prawidłowość. Wrogie służby specjalne, z jednej strony, próbują stale

wpływać na decyzje, stanowiska polityczne i opinię publiczną w Republice Estonii. Z drugiej strony, starają się wpływać na stanowiska innych państw i ich opinię publiczną o Estonii. [11]" Wydaje się zatem, że estońskie służby specjalne będą miały w najbliższej przyszłości ręce pełne pracy.

Autor: Marcin Łapczyński

Źródło: [Portal Spraw Zagranicznych](#)

PRZYPISY

[1] Araloff S., Estonian Insults of the Russian Secret Services, Axis Information And Analysis, <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=865>.

[2] The Security Police Board – History and Symbols, http://www.kapo.ee/eng_ajalugu_ja_syboolika.html.

[3] Aadu Oll, Estonia: Toward Post-Communist Reconstruction, "Demokratizatsiya", Summer 2004, źródło: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3996/is_200407/ai_n9409098/pg_1.

[4] Security Authorities Act, passed 20 December 2000, źródło: <http://www.legaltext.ee>.

[5] The Security Police Board, http://www.kapo.ee/eng_riigisaladused_ja_vastuluure.html.

[6] KAPO Yearbook 2006, http://www.kapo.ee/yearbook_2006_ENG.pdf, s. 8.

[7] http://riigikogu.ee/?id=42701&parent_id=34615.

[8] Araloff S., Chronicle of Russian Espionage in the Baltic Countries, Axis Information And Analysis, źródło: <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=49>; Araloff S., Intelligence Activity of the Russian Secret Services in Baltic Countries, źródło: <http://www.axisglobe.com/article.asp?article=50>; Araloff S.,

Estonian Insults of the Russian Secret Services,
<http://www.axisglobe.com/article.asp?article=865>.

[9] Viktor Uspaskich uzyskał w 1991 roku litewskie obywatelstwo. W 2003 roku założył Partię Pracy, która w wyborach do parlamentu uzyskała 39 na 141 mandatów, a w wyborach do Parlamentu Europejskiego ponad 30% głosów. Uspaskich został ministrem gospodarki. Ustąpił ze stanowiska w związku z podejrzeniami o konflikt interesów. Uspaskich podejrzewany jest o kontakty z rosyjskimi służbami specjalnymi.

[10] Опубликован новый список сотрудничавших с органами госбезопасности СССР, Postimees 04.01.1984,
<http://rus.postimees.ee/040108/glavnaja/estonija/27788.php>.

[11] KAPO Yearbook 2006,
http://www.kapo.ee/yearbook_2006_ENG.pdf, s. 10.